

הרב דניאל צבי פלדמן חבר הכולל העליון ע"ש וקסנר

מאמר זה מוקדש לז"נ ידידי ומורי
ורבי הר"ר יוסף וונפסקי זצ"ל, ובו
נעסוק בבירור דברי הג"ר יוסף
ענגיל, וכידוע דברי הגרי"ע היו
חביבים להרב וונפסקי, ויה"ר שיהיה
בזה עילוי לנשמותיהם הקדושים.

בענין מצוה בו יותר מבשלוcho

הנה איתא במתני' (קידושין מ"א.) האיש מקדש בו ובשלוcho, ובגמ' הק' השתא בשלוcho מקדש בו מיבעי, אמר רב יוסף מצוה בו יותר מבשלוcho, כי הא דרב ספרא מחריך רישא רבא מלח שיבוטא. וכן הביאו הפוסקים, וע' שו"ע או"ח ת"ס:ב וז"ל הרא"ש היה משתדל במצות מצה ועומד על עשייתו ומזרז העוסקים ומסייע בהן בעריכתן וכן ראוי לכל אדם לעשות ולהטפל הוא בעצמו במצוה. וע' במג"א דאמר' ברפ"ב דקידושין מצוה בו יותר משלוcho ע"פ ר"ן. וע' בחכמת שלמה ז"ל וע' בדרוש לסוכות שנת תפ"ז בחלק צ"ד בחיבורי הנכתב בכת"י שם כתבתי דאי"ז מוכח ע"ש וי"ל דדוקא בקידושין ושבת הדין כן ולא בשאר מצוות ע"ש בטעמו כי טוב הוא והבאתי ראיה לזה ממס' נדרים ודו"ק. (וע' בדבריו בס' תורת רבינו שמואל סלאנט ח"ג עמ' ש"ס מדברי הגרצ"פ פראנק זצ"ל). אמנם ע' בשו"ת דברי דוד סי' א' דקיי"ל מבימב"ש בכל מצוות התורה וכן מבואר בשו"ת חוות יאיר ובס' מקור חיים ריש הל' סוכה בשם מהרי"ל דמצוה לבנות סוכה בעצמו וכן בס' האשכול ת"ת סי' י"א לענין כתיבת ס"ת שיש לכתוב בעצמו, ובספר יוסף אומץ לטבול בעצמו כלים הצריכים טבילה. וכן עוד דוגמאות הרבה. וכל בשו"ת מהר"י מינץ סי' ב' דהעושה שליח לקדש לו אשה, אביו קודם לעשותו שליח לזה מאחר כיון דמצוה עלי' דאבוה רמיא דאב חייב בבנו להשיאו אשה. והעיר ע"ז הגר"י ענגיל זצ"ל בגליוני הש"ס למס' קידושין מ"א. דאפ' דבעשה אביו שלוחו לא אמרינן הא דאיתא בגמ' שם דמצוה בו יותר משלוcho כיון דמצוה עלי' רמיא.

והנה בהסבר דברי הגרי"ע זצ"ל, לכאן יש לחקור בהא דאמרינן מצוה בו יותר משלוcho מהו גדרו. מצד אחד אפשר לומר, דהוי בזיון להמצוה שתקיים ע"י מי שאינו אחראי עליה, ואכן המצוה מהודרת ביותר כאשר נתקיימה ע"י מי שמחויב בה בעיקר. וכן באגרת התשובה דרוש ג' שהאשה תדליק בעצמה נ"ש ולא ע"י עבדה כדי שתטול היא בעצמה שכר המצוה שיהא ניכר לכל החבה שמחבת המצוות. או מצד ב' אפשר לומר, דיש לעשות את המצוה בעצמו דע"י כך הוא מקבל שכר של עושה מצוה (וכן ע' לשונו של רש"י בקידושין, וע' מה שהאריך בדרך זה בשו"ת דברי יציב [יו"ד סי' ג']). וע' מה שחקר כע"ז בס' ברכת שלום למס' קידושין סי' (ס).

וע"ע במג"א תל"ב סק"ה שכ' מצוה בו יותר משלוcho לגבי בדיקת חמץ. וע' אשל אברהם של הפרמ"ג שם וז"ל הא דמצוה בו היינו לעשות קצת מהמצוה וכ"מ בגמ' פסחים ד: באתרא דיהיב באגרא וכו' והא ניחא לאיניש לקיימה בעצמו, ש"מ כל שבדק קצת תו אין בו מצוה בו יותר משלוcho כאמור עכ"ל. ונ' דזה משמע קצת כצד הראשון, דהיכא דעשו קצת במצוה ליכא תו בזיון למצוה לשכור אחריני, ומשמע לא כ"כ כסברת "שכר לעצמו", דאדרבה, המתחיל את המצוה אומרים לו גמור, וכל כמה דהוא עוסק במצוה בעצמו מקבל שכר עבור זה וכן ראוי לעשות. וע' בס' משמרת חיים (ח"ג). וע' בפר"ח ת"ס וז"ל ואני מהמשתדלים אף לשאר מצוות שאני עושה לביתי לפי שרוב המצוות הנעשים בזה"ז אינם עשויות ע"פ דיני הש"ס, ונ' דיש בזה טעם שלישי למצוה בו ימ"ש, דכדי שיעשה באופן הראוי יותר טוב לטפל בזה באופן מיושר בלי אמצעות שליח. וע' בספר אבני שהם להג"ר נחום אייזנשטאט שליט"א שדן בצדדים כעין הנ"ל לגבי אי יש לבטל ת"ת להדר אחר מצוה בו יותר משלוcho.

והנה לכאן אם אמרינן דמבימב"ש הוי משום דיש בזיון למצוה להיות מקוים ע"י מי שאינו אחראי עליה, אז מבוארים דברי הגרי"ע הנ"ל, דכיון דהאב חייב להשיא את בנו זה נחשב כאחריותו ג"כ ואין בזה בזיון להמצוה. משא"כ אם עיקר הקפידא הוא שהוא יעשה בעצמו כדי ליטול שכר טפי, אז לכאורה אפילו כשמנה את אביו כשליח עדיין הוא מפסיד את השכר.

וע' בס' תבואות שור כ"ח:י"ד שכ' דהשוטט אע"ג דחייב לכסות דם השחיטה יכול לכבד איש אחר לעשות את הכיסוי, וראוי לעשות כן כדי שיזכהו במצוות כיסוי הדם, ונ' דגם הוא סובר דעיקר הקפידא הוא דהוי בזיון להמצוה שתקוים ע"י מי שאינו אחראי עליה, אבל כיון דעושה את זה דרך כבוד לזכות את אחרים במצוות אין בזה משום בזיון מצוה. וכע"ז ע' בשו"ת מהר"ח או"ז סי' קכ"ח וז"ל ודוקא בקידושין מצוה בו יותר מבשלוחו, שאין השליח נהנה מן הקידושין כלום ואדרבה נפסד שנאסרת עליו, אבל בשחיטה והפרשת חלה וכיוצא בהם לא יהא בו מצוה בו יותר מבשלוחו, כאשר נהגו כל רבותינו וכל העולם אעפ"י שבקיאים בהל' שחיטה נותנים לחזן לשחוט, וכן יהא גם בהפרשת חלה, וללמד את בנו תורה שבתחלה משכירים לו מלמדים ואין האב עצמו מלמדו, וכן יהא גם במילה אפילו האב אומן יכול לכתחלה לומר לאחר למול ואע"פ שבמילה אין המוהל נהנה גם אבי הבן אינו נהנה והרי הם שוים עכ"ל. וע' בשו"ת להורות נתן להג"ר נתן געשטטנער שליט"א ח"ג סי' ס"ט שכ' בדברי מהר"ח או"ז דהיכי דגם השליח נהנה לא הוי מצוה בו יותר מבשלוחו דכיון דאיכא תועלת גם להשליח במעשה מצוה זו וכגון בהפרשת חלה ושחיטה שגם השליח נהנה בהפרשה והשחיטה שתיקן את המאכל לאכילה, א"כ גם להשליח ישנו שייכות וחלק במצוה זו והו"ל גם השליח כבעליה של המצוה, וע"כ אין מצוה על המשלח יותר מעל השליח, עכ"ל. ודבריו א"ש כהנ"ל, דכיון דהמקיים את המצוה יש לו שייכות בדבר אי"ז בזיון להמצוה. וע"ע בזה בס' ברכת כהן (סי' קמ"ה).

והנה כ' הישמח משה פ' עקב דבשליח בשכר לית בו משום מצוה בו, דמה שמבזבז בממונו ליתן לשליח הוי כמו טירחא בגופא. והביא השו"ת דובב מישרים להגאון מטשעבין זצ"ל א"מ"ז דמשמעות הפרמ"ג לא כזה ע"ש, וע' בשו"ת בצל החכמה ח"ה סי' ק"א שכ' להוכיח שדעת רוב פוסקים אינו כן. אמנם עיין בהערות הג"ר ברוך שמעון שניירסאן שליט"א להשו"ת דובב מישרים הנדפס בסוף שו"ת ארץ צבי, שהביא סמוכים לדברי הישמח משה מדברי הספר חסידים מובא ברמ"א יו"ד סי' רמ"ב:לד דהא אבידת אביו ואבידת רבו אבידת רבו קודמת מ"מ כשלומד בשכר שאביו משלם עבורו אבידת אביו קודמת לאבידת רבו. ודברי הישמח משה נראים בפירוש כצד השני בהנ"ל, דעיקר הקפידא הוא שיעשה בעצמו משום נטילת שכר, וכיון דהוא הוציא מכספו לשלם לשליח הוי ג"כ כטירחא יתירה.

אמנם ע' בהערות הג"ר דוד אברהם מנדלבוים שליט"א על הערות הגרב"ש שניאורסאן הנ"ל שכ' הבנה אחרת בדבריו, וז"ל ואולם י"ל בדרך אחר ההבדל בין שליח בעלמא לשליח בשכר דהנה ביסוד דין השליחות ידועים דברי האחרונים דיש לדון אם מעשי השליח הוי כאילו עשהו המשלח או דהמעשה ע"כ הוא מעשהו של השליח שהוא הוא העושה, רק דגילתה התורה דמעשה השליח מועיל להמשלח, וכו', ולזה י"ל דשליח דעלמא שלא מחויב ולא משועבד להמשלח אז עשייתו הוי מעשה שלו רק דמהני להמשלח, אבל שליח בשכר שהתחייב לעשות הדבר בשכרו נחשב מה שעושה כאילו המשלח הוא העושה וכמו דאמרינן דיד עבד כיד רבו ה"ה שליח בשכר, ולכן במצוה אמרינן דמבימב"ש, שהי' קיום המצוה באופן כאילו הוא עשה ולא כמו שאחר עשה אע"ג שמצד הדין מתייחסת עשייתו להמשלח, ולזה בשכר הוי כאילו הוא עשה בעצמו, עכ"ל ע"ש. ולפי הבנה זו נראה כצד הראשון, דעיקר הקפידא הוא שהמצוה תקוים ע"י מי שמחויב בדבר.

וע' בשו"ת דובב מישרים ח"א סי' מ"ז אות ב' שדן בהידור מצוה ומצוה בו יותר משלוחו איזה מהן עדיף, דנשאל לענין כתיבת ס"ת במי שחילו רב לכתוב בעצמו אולם כמובן הכתב של הסופר סת"ם מומחה לרבים יהי' מהודר יותר, (וע' בשו"ת להורות נתן ג:ס"ט שדן בעיקר דין מצוה בו יותר מבשלוחו לגבי כתיבת ס"ת) והעלה דהידור מצוה עדיף. וכן דן בשו"ת דבר יהושע להגר"י אהרנברג אב"ד דתל אביב ח"ד סי' י"ט דס"ת נאה ע"י אחר נגד מצוה בו יותר מבשלוחו וכ' דהא דמצוה בו יותר משלוחו היא רק מצוה שעל הגברא העושה המצוה שהוא יעשה בגופו ולא ע"י שליח משא"כ מצות זה קלי ואנווהו זה מצוה בגוף החפץ ומסתבר דיותר יש להקפיד על המצוה שתהי' כתקונה כרצון הבורא ית"ש משיעשה מצוה בגופו שאינו אלא תוס' שכר. (וע')

בשׁו"ת ארץ צבי ח"ב עמ' שמ"ב שהביא הערות הג"ר ברוך שמעון שניירסאן שליט"א על דברי הדוב"מ הנ"ל לדמות דיונו להא דיבמות ל"ט. ביאת קטן וחליצת גדול הי עדיף אם הידור שמצד אדם הפועל המצוה עדיף או הידור שבעצם המצוה עדיף.) ובשׁו"ת פרי השדה ח"ג ס' קפ"ה ג"כ העלה שעדיף לשכור אחר לכתוב ס"ת. וע' היטב בס' חלקת יוסף (סי' ס"ד אות ז') ובס' ודרשת וחקרת (תליתאי פ' עקב).

ונראה בדעת אלו הפוסקים המעדיפים הידור בחפצא דמצוה להא דמצוה בו יותר משלוחו דלהבנתם אין מבימב"ש דין בעצם קיום המצוה אלא פרט בהעושה את המצוה יש לו לעשות בעצמו כדי שהוא יטול שכר טפי. וכן הביא בדבר יהושע מן הגרש"ז בשׁו"ע שלו סי' ר"נ בקו"א דמ"ב אינו מצוה גמורה אלא יתרון מצוה ולא חיובא היא, וז"ל ועוד נ' דוודאי הא דמצוה בו יותר משלוחו לאו דאורייתא דהא לית לן שום קרא ע"ז אלא מסברא אמרו כיון דמצוה הוטלה על גופו מצוה שלא לבטלה מעל גופו לעשות ע"י שליח ואינו אלא זהירות בעלמא, ע"כ. (וכן ע' החי' חתם סופר למס' פסחים ח. ד"ה והאר"א וז"ל די"ל דוקא מצוה ממש [אמרין שלוחי מצוה אינם ניזוקים] אבל האי דמצוה בו יותר מבשלוחו הוא רק להידור מצוה בעלמא ואיננה מגינה עכ"ל. וע' בשׁו"ת מהרי"ץ להג"ר יוסף צבי דושינסקי זצ"ל ח"ב סי' קמ"ה שכ' להוכיח דמבימב"ש אינו סברא דאורייתא ואי הוי דאורייתא אינו אלא משום זהירות וזריזות יתירה, וכ' שם על מה שהציע גאון א' לתרץ דברי ההל' א"י שנשים לא ישחטו והא בקדשים שוחטות לכתחילה כמו שהק' בתוס' חולין ב., דמשום מצוה בה יותר מבשלוחה לא רצו להפקיע המצוה ממנה ומיירי בקרבן שלה, וכ' וז"ל לפי מה שפירשו בטעם ההא"י משום דחיישינן לעילוף ואף אם תאמר ברי אינה נאמנת, וגו' וא"כ איך משום מבימב"ש ילכו הכהנים ויקריבו קרבנה כיון דיש חשש פן בא להם איזה ספק שהיי' ונשים בספק מקילין לעצמם, וגו', ומ"מ אהני לן האי סברא דמצוה בה ליישב דברי הפלתי א:ב דמקשים כיון דחיישינן ע"י עילוף תקלקל השחיטה א"כ אף דבחולין מהני ע"ג מ"מ איך נמסר לה קדשים ותביאם לפסול, אמנם לדברי הפלתי ברורים דעכ"פ בקרבן שלה כיון דהמצוה שלה משום חשש אין ליקח ממנה המצוה דתאמר ברי לי שלא אעלף וכו' ע"ש. וע"ש עוד שכ' דלא אמרינן הכי בשליחות דהני כהני שלוחא דרחמנא ניהו (אפי' בשחיטה ע"ש בדבריו). ועוד האריך בענין מבימב"ש ע"ש בדבריו. ובמבימב"ש לגבי שחיטה ע' בשׁו"ת ודרשת וחקרת (יו"ד סי' א'). ובהא דמבימב"ש הוי כלל מדרבנן עי' בשד"ח מערכת המ"ם כלל נ"ג ובדברי חכמים (סי' מ"ג). ובס' אות שלום לבעל השו"ת מנחת אלעזר השיג על התב"ש הנ"ל דמתיר לכבד אחרים במילה וכי כעורה זו ששנו בגמ' מצוה בו יותר מבשלוחו ואיך מותר לעבור ע"ז לכתחילה כשיכול למול בעצמו ומסיק שלא נכון לעשות כן, וע' בס' טבעת החשן להג"ר חיים פנחס שיינברג שליט"א שכ' להצדיק דברי התב"ש ע"פ החקירה הנ"ל דלכא' הידור מצוה עדיף ע"ש. וכן כבר חקר בחיי אדם ס"ה:ז וע' בשד"ח בדברי חכמים.

והנה בעצם הדבר דהידור מצוה לכאורה יש לעיין אי הוי דין בהעושה מצוה או בהקיום מצוה עצמו, ואפ' דבזה נחלקו רש"י ותוס' לב"ק ט., ורש"י ותוס' סוכה כ"ט., והרמב"ם מילה ב:ד עם רש"י והרמב"ן שבת קל"ג. והטור סי' רס"ב, ותוס' מנחות ל"ג והמרדכי הל' תפילין ועוד כמה דברים ואכמ"ל, וע' בעין יצחק אה"ע סי' פ' ובשׁו"ת התעוררות תשובה ח"א סי' כ"ב, ובשׁו"ת רעק"א מהד"ת סי' י"ג, ע"ש.

וכע"ז ע' בשׁו"ת הר צבי יו"ד סי' רמ"ג שדן במי שצריך לפדות בנו והוא בעיר אחרת, מהו עדיף, לדחות את הפדיון ולבטל בזה לכל הפחות את הדין הזריזין מקדימין למצות, או לפדות ע"י שליח ובטל בזה הא דמצוה בו וכו' (ובעיקר דין שליחות לגבי פדיון הבן ע"ש בהר צבי לעיל סי' רמ"ב וע' בשׁו"ת מהר"י ברונא סי' ר"ו). וע' בקונטרס וילקט יוסף (ח"ב סי' צ"ח), ושם (סי' ק"כ) הביא שהחקירה של זריזות ומצוה בימב"ש הי עדיף נמצאת ג"כ בס' חתן סופר (או"ח דף ס'), ובהגה שם בוילקט יוסף הביא בשם ר' משה גינז וז"ל לענ"ד דתליא בפלוגתת החכ"צ סי' ק"ו עם רדב"ז (ח"א סי' י"ג) דלחכ"צ בדא מצוה ימתין לעשותה אח"כ מן המובחר טפי ולרדב"ז זמל"מ עדיף ממצוה מן המובחר והה"נ דודאי העושה הוא בעצמו המצוה מובחר טפי וכלשון הש"ס מצוה בו יותר מבשלוחו. א"כ לחכ"צ רשאי להמתין בשביל זה משא"כ לרדב"ז וע' חת"ס או"ח סי' קס"ב דנקט כרדב"ז וע' עוד מהר"ם שיק (אבה"ע סי' א') עכ"ל, וע"ע שם בוילקט יוסף (סי' קע"א) מה שכ' ר' שמחה בונים בריעיר לפלפל בזה.

וכאן ג"כ בעצם הדבר יש לחקור בזמל"מ מהו גדרו, ואין כאן מקומו, וכן דנו האחרונים בהידור מצוה וזמל"מ

מהו קודם, וע' בדבר בשו"ת שבות יעקב ח"א סי' ל' ובכלי חמדה פ' תזריע אות ג' ובחי' חת"ס שבת קל"ד: ונדרים ל"א: ובשאלת יעבץ ח"א סי' ל"ה ובמועדים וזמנים ז:קצ"ב וביאור הגר"א או"ח תכ"ו:ב ומג"א כ"ה:ב ותורה תמימה שמות י"ב קע"ט. ואולי אפ' להגיד דיש בזמל"מ ב' גדרים הא' חשש שיתבטל המצוה, והב' הידור בהמצוה עצמו, וע' בשו"ת להורות נתן ח"ו סי' צ' שביאר שיש חילוק בין מילה לפדיוה"ב דבמילה היום זמנו הוא דכתיב ביום השמיני משא"כ בפדיון דכתיב מכן חדש תפדה, ע"ש, ואפ' לומר דבמילה חיישינן טפי לזריזות דזמנה כל היום ואפ' שהיום יעבור, אבל בפדיון הבן זמנה מושך אחרי היום ואז אפ' דאין לחוש כל כך, ואפ' דזה תל' למה שתמה בשדה חמד מערכת הפ' כלל ל"ט, שתמה על המנהג לפדיון במנחה משום רוב עם, ויל"ד בזה ואכ"מ ואפ' דזה נוגע לדיונו של ההר צבי הנ"ל.

וע' בס' העמק שאלה קס"ט:א שכ' הנצי"ב שאין דין מצוה בימב"ש לגבי הכנה למצוה אלא להכשר מצוה הכתובה בקרא, וזה עפ"י דבריו שם דאיכא בזה כעין מצוה. והנה כבר קדמוהו בפנ"י למס' ברכות י"ח. ד"ה השתא דבהכשר מצוה ל"א מבימב"ש, וע' בזה בשיח השדה שער הכללים כלל ד' אות ל"ד ובס' חלקת יוסף (סי' ע' אות ח'). ונ' בדברי הנצי"ב דמבימב"ש הוי דין בהמצוה עצמה, דלכן קפדינן שיהא המעשה מצוה ממש או לכל הפחות כעין מצוה כגון הכשר מצוה הכתובה בקרא, אבל בסתם הכשר לא אמרינן הכי. מש"כ דמבימב"ש הוי דין באדם העושה את המצוה, לכאורה היה אפשר לומר דאין לחלק כזה, דסוף כל סוף הוא עצמו השקיע את עצמו בעשיית המצוה ויש לעיין. ועוד דן בזה בשדי חמד במערכת המ"ם ובדברי חכמים. וע' בשו"ת דברי דוד סי' א' שהוכיח מכמה דוגמאות דיש ענין של מבימב"ש גבי הכנות למצוה ונסתפק שם אי יש ענין לקנות בגד בלי ציצית כדי שיכול להטילו בעצמך.

(ולענין בניית סוכה, החת"ס ביו"ד סוס"י רע"א כ' דעשיית סוכה לאו מצוה היא, ובשו"ת אבנ"ז תנ"ט הוכיח מרש"י מכות ח. ד"ה השתא דהוי מצוה, ובשו"ת קנין תורה בהלכה ח"ב סי' צ' אות ד' הוכיח דאפ"ל החת"ס לאו כוונתו דאין מצוה בכלל דיש דין מ"ב יותר משלוחו בזה וציין לס' פתחא זוטא סוכה סי' תרכ"ה. וע"ע בזה בס' מועדים וזמנים ח"א סי' פ' ובשו"ת להורות נתן ח"א סי' ל"ג).

ואולי כעין זה יש לדון לגבי מצוות דהוי רק כעין מתירים, דהלא קי"ל כדעת התוס' נדה ס"ו: לא אמרינן ענינים של לכתחילה לגבי מתיר, אבל נטילת שכר מצוה עדיין איכא, ואפ' דיש לדון ע"פ הנ"ל. וכן ע' בגליוני הש"ס למס' גיטין נ"ב. שנסתפק בזה אי אמרינן מבימב"ש לגבי הפרשת תרו"מ ובשחיטה ובעשיית מעקה, והנה הפני יהושע ברכות ט"ו: נקט דכן אמרינן בהפרשת תרו"מ ע"ש. וכן ע' בשו"ת מהר"י מינץ סי' א' ששייך כלל זה בהפרשת תרו"מ אע"פ שרק מתיר.

ובריב"ש סי' פ"ב כ' שיש מי שאומר בשם הראב"ד דהמקדש ע"י שליח מצוה לחזור ולקדש בעצמו כיון שמצוה בו יותר מבשלוחו והריב"ש תמה ע"ז כיון דכבר נתקדשה לו הרי הוא מקדש ארוסתו ואין שייכות למצוה זו כלל. ובגליוני הש"ס רפ"ב דקידושין הביא מנהג זה מן השו"ת מהר"ם בר ברוך סי' תל"ב, וכן מובא בפתחי תשובה ל"ו:א. ובגליוה"ש הסביר ע"פ הדמיון בין קידושין להקדש (קידושין ב:): דבהקדש מצינו בשבת קמ"ח: ברועה הרגיל אצלו שקדש פסח עבדו ויחל הקדש מטעם זכ"א אעפ"כ חוזרים הבעלים ומקדשים אותו הקדש עילוי מדרבנן, ויש בזה מצוה מדרבנן ומברכינן ע"ז ככל מצוה מדרבנן. וע' שו"ת חלקת יואב או"ח סי' ל"א בזה ובהערות ברכת שמעון להג"ר ברוך שמעון שניירסון שליט"א על השו"ע הל' מילה סי' רע"ו. וע' ג"כ בכלי חמדה פ' בהעלותך ובשדי חמד מערכת המ"ם ובקובץ וילקט יוסף (ח"ג סי' פ"ה בהגה). ונ' דכל ענין זה יתכן רק אם הענין הוא על העושה מצוה ליטול שכר, דאי הוי דין בעשיית המצוה הלא המצוה כבר נעשה פ"א, ויל"ע. וע' שו"ת חתם סופר או"ח סי' קנ"ט וז"ל במל"ע ע"י שליח הרי ה' האב עונה והעושה דהיה עונה על ברכת השליח וגם ה"ל כאלו עשאו בעצמו נמצא הפסידו עכ"פ ולפ"ז יצא לנו דין מחודש דאע"ג דבעלמא מצוה בו יותר מבשלוחו הכא אפשר מצוה בשלוחו יותר מכו דהכא העונה יותר מן המברך כמ"ש וגו' וצ"ע לדינא בכל זה. וידועים דברי הש"ך, דהנה כ' האור זרוע מילה סי' ק"ז דהיכא שהאב יודע למול אסור לו להניח לאחר שימול לפניו וגם האחר אינו רשאי למולו לפניו ללא רשותו דמצוה עליו דאב רמיא, וכ"כ הש"ך חו"מ שפ"ב כשהאב יודע למול אסור לתת לאחר ומבטל בזה מ"ע. ובדרכי משה יו"ד רס"ד:ג הק' דמ"ש ממצוה אחרת דיכול לעשות שליח במקומו, ובקצוה"ח שפ"ב:ב כ' ליישב ע"פ תוס' רי"ד שבמצוה שבגופו לא מהני

שליחות, וכן לא מהני כאן.. והמהר"ם ריקאנטי סי' תקצ"ב החמיר בזה וע' בברכי יוסף יו"ד ריש סי' רס"ד וע' דבר אברהם ב:א ובשו"ת בית הלוי א:י. וע' מש"כ הרב יוחנן גרילק בספר היובל למרן החת"ס סי' ק"ז אריכות בזה וע"ע בס' חלקת יוסף (סי' ס"ג), וע' בזה בס' אבני שהם ובפרדס יוסף לפ' לך לך. ונ"כ דדברי החת"ס מסתברים יותר לפי הצד דהוי פרט בהעושה מצוה ליטול שכר.

וכע"ז י"ל בדברי בנו, דהנה יעויין בשו"ת כתב סופר יו"ד סי' רכ"א שכ' וז"ל ובמצות מילה נ"ל טעם דמצוה בו דווקא יותר מבשלוחו מבכל שאר מצות עפ"מ שאמרו חז"ל כי עליך הורגנו כל היום זו מצות מילה, וכתוב בספרים, אבל המל בנו כאילו מקריב קרבן וזורק דמו על גבי המזבח, ופשיטא שקשה להאב ביותר לעשות ע"י עצמו וצריך לכבוש האב רחמיו ביותר כשעושה בעצמו מאם עושה ע"י שלוחו, וזהו נ"ל שאמר ה' לאברהם בעקידה, יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת וכו' והוא כפל הענין, ונ"ל דהיה אברהם יוכל לשחטו ע"י שליח, וכבש רחמיו ולקח בעצמו את המאכלת לשחטו והיינו יען אשר עשית בעצמך ולא חשכת לעשות ע"י אחר כי ברך אברכך על המעשה, ועל הידור מצוה שעשית בעצמך, ולכן הקדימה תורה לאב שיש בו כבישת רחמים ביותר ולכן בוודאי ראוי' שיעשה בעצמו כשאפשר והא כעין מצוה שבגוף יותר מכל מצות, עכ"ל ע"ש.

וע' בפני יהושע שבת כ"א: ד"ה ת"ר שכ' וז"ל נ' דמה שנשתנה מצוה זו [דמצות חנוכה נר איש וביתו] משאר מצות שהן חובת הגוף שהיה חיוב על כל יחיד ויחיד קיימא לן נמי מצוה בו יותר מבשלוחו אלא דשאני הכא שאין הכא עיקר המצוה אלא בסמוך לרה"ר שהוא משום פרסומי ניסא משום כך הטילו חובת מצוה זו כאילו היא חובת הבית ועדיין צ"ע עכ"ל ע"ש. וגם דבריו משמע דמבימב"ש לא הוי דין בקיום המצוה עצמה.

וע' בגליוני הש"ס גיטין נ"ב. שהעלה הגר"י ענגיל זצ"ל לקשר הא דמבימב"ש לענין גדול המצווה ועושה לשאינו מצווה ועושה ע"ש. ולצד הזה משמע דהוי דין בקיום המצוה, דבזיון למצוה שתקוים ע"י מי שאינו מחויב בדבר, ואז אייתנין עלי' מדיני מצווה ועושה ועניני חיוב, וכעין דבריו הנ"ל בגליוה"ש למס' קידושין, ודו"ק.